

УДК 378.011.33:37.091.12.011.3-051

Панченко В. І.

ORCID 0000-0002-6384-4556

Кандидат історичних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: val_panchenko@ukr.net

Ольховик М. В.

ORCID 0000-0003-2789-9194

Кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та культурології
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: m.v._olkhovik@ukr.net

Городнича Л. В.

ORCID 0000-0002-6795-5958

Кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: larysa_gorodnycha@ukr.net

ФОКУС ОСВІТНІХ ПРОГРАМ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНДАРТУ ЗА ПРОФЕСІЄЮ «ВЧИТЕЛЬ ЗАКЛАДУ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»

В умовах швидкої плинності соціально-економічних і культурних потреб сучасного суспільства основний тягар лягає на освітню сферу, як єдино важливий соціальний компонент, що уможливорює гнучкість і швидкість суспільних реакцій. Якісна підготовка учителів, відтак, постає як стратегічне завдання кожної країни, яка бажає бачити своїх громадян активно залученими у важливі глобальні світові процеси.

***Мета роботи** полягає у висвітленні процесу трансформації освітніх програм спеціальності «середня освіта» в світлі функціонування нового професійного стандарту, який вносить суттєві корективи не тільки у професійну орієнтацію фаху вчителя, але й у загальну цілеспрямованість на конкурентоспроможність і популярність цієї професії.*

***Методологія** дослідження полягає у ґрунтовному аналізі нового професійного стандарту в контексті сучасної підготовки студентів спеціальності «середня освіта», послуговуючись загальнонауковими принципами дослідження, зокрема, термінологічним, функціональним, когнітивним, моделюванням, у роботі розкриваються основні положення професійного стандарту в їхній практичній реалізації в системі вищої освіти.*

***Наукова новизна роботи** полягає у з'ясуванні особливостей трансформації освітніх програм вищої школи щодо їхньої ефективності при підготовці сучасного вчителя закладу середньої освіти, ролі в цих змінах нового професійного стандарту, який окреслює нові перспективи щодо ролі вчителя в новітніх суспільних процесах.*

***Висновки.** Запровадження професійного стандарту «вчителя загального середнього закладу» відкриває нові можливості не тільки для зміни фокусу освітніх програм підготовки вчителя, але, перш за все, показує важливі професійні акценти, врахування яких дозволяє ЗВО випустити якісного кваліфікованого фахівця, який постійно вдосконалюється, орієнтується у запитах ринку праці, швидко підлаштовується до запропонованих умов (як-от, онлайн-навчання) і являється гідним прикладом наслідування.*

***Ключові слова:** професійний стандарт, середня освіта, вища школа, заклади середньої освіти.*

Постановка проблеми. Сучасне суспільство знаходиться у постійному русі в пошуках ціннісних орієнтирів, власної місії, майбутніх досягнень і перспектив гармонійного спів-існування. Натомість модерні тенденції науково-технічного і культурного розвитку засвідчують неминучі проблеми глобального характеру, з якими поступово вже починає стикатися людство, особливо в царині розвитку когнітивних здібностей та формування необхідних для виживання людства навичок. У світлі цього важливим залишається процес оновлення освітнього середовища, його принципів, цілепокладання та професійної переорієнтації в світлі постійної трансформації ринку праці.

Актуальність дослідження полягає у необхідності теоретико-методологічного аналізу прийнятого наприкінці 2020 року професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» [7], а також у розкритті механізмів його реалізації вищою школою, особливо освітніми програмами спеціальності «середня освіта». Саме гармонізація освітньої програми навчання майбутнього вчителя з соціально-економічними вимогами до професії вчителя на ринку праці можуть дати позитивний результат і підштовхнути до того, чого не вдавалося протягом усіх років незалежності країни, а саме зробити професію вчителя престижною для сучасного молодого покоління.

Аналіз основних досліджень з порушеної проблеми вимагає, перш за все, ознайомлення з законодавчою базою у сфері вітчизняної освіти. Мова йде, зокрема про Закон України Про освіту (2017) [3], Закон України Про повну загальну середню освіту (2020) [4], Закон України Про вищу освіту (2014), професійний стандарт за професіями вчителя (2020) [7], Концепцію розвитку педагогічної освіти (2018) [5].

Стандартизація вітчизняної вищої освіти і, зокрема у педагогічній діяльності та методичні рекомендації щодо розробки освітніх програм розробляється протягом декількох років такими ученими, як: В. Бахрушин, В. Ковтунець, В. Лугувий, Ю. Рашкевич, О. Слюсаренко [10].

Широка дискусія щодо стандартів педагогічної освіти точиться у європейському науковому середовищі, особливо щодо компетентнісно орієнтованого професійного стандарту вчителів, зокрема у роботах: Р. Конвея, Р. Мерфі, А. Рес, К. Холла, Б. Кліанхенса, Л. Інгарсена, Г. Сайкерса, Р. Пластріка, Д. Балла, Р. Прінга, М. Брундретта, П. Ковея, С. Кларка, Дж. Сміс, А. Доу [9], які окреслюють моделі, за допомогою яких можна організувати запровадження компетентностей учителів у різних системах педагогічної освіти.

Проблеми професійного означення ролі вчителя, зокрема, в контексті нової української школи висвітлено в працях В. Андрущенко, Н. Бахмат, Н. Бодруг, І. Волинець, І. Казанжи, О. Макара, Т. Молнар, О. Попенко, В. Примакова тощо [1, 164]. Питання стандартизації та їхня роль для вищої освіти висвітлюються І. Вікторенко, Л. Горобець, О. Жаровою, В. Петренко, Л. Пуховською, І. Смагіним. Конкретним рекомендаціям впровадження професійних стандартів присвячені роботи В. Захарченка, Л. Короткової, Л. Лук'янової, М. Пальчук, Н. Паршиної [2, 223].

Мета статті передбачає вивчення особливостей трансформації освітніх програм спеціальності «середня освіта» в контексті впровадження нового професійного стандарту.

Виклад основного матеріалу. Нещодавно введений професійний стандарт [7] висуває перед фахівцями освітньої галузі нові актуальні вимоги щодо розробки не тільки стратегії його впровадження, але головне вирішення завдань гармонізації сучасної загальної середньої освіти та освітніх програм підготовки вчителя закладу загальної середньої освіти. Багато важливих питань щодо узгодження професійних стандартів, зокрема середньої освіти, з освітніми програмами залишаються ще не розв'язаними.

Загальна середня освіта являється однією з базових ланок вітчизняного освітнього процесу, формуючи сутнісно майбутнє громадянського суспільства. Саме середня освіта має забезпечувати розвиток дитини як особистості, звертаючи увагу на професійне самовизначення, загальнолюдські цінності, знання про людину, суспільство і виробництво, екологічне виховання та фізичне вдосконалення. Згідно Закону України, система загальної середньої освіти функціонує з метою забезпечення: всебічного розвитку, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізації особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти упродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, своєї країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству [4, ст. 3].

Відтак, досить важливою є не тільки якісна побудова самої системи загальної середньої освіти, а фокус на підготовці вчителя, який зміг би реалізувати поставлені задачі. Професійний стандарт і є тією засадничою ланкою, що має узгодити візію професії як ринку праці, так і суспільства в цілому, і головне, у світобаченні сучасної молодої людини, яка б прагнула опанувати цей фах як «сродну працю». До професійних стандартів як жорсткого засобу регламентації стосунків між освітньою сферою і економічною у багатьох аспектах дослідники відносяться неоднозначно. Дискусії точаться щодо ступеня свободи в побудові освітніх програм і відповідної їхньої конкурентоспроможності [9, 10]. Ми вважаємо, що доцільність такої регламентації шляхом впровадження професійного стандарту є цілком виправданою, адже дозволяє реально залучити до процесу створення якісної затребуваної освітньої програми усі сторони процесу: студента, роботодавців, школу і решту суспільних ланок, зацікавлених у підготовці висококваліфікованих учителів. Інша річ, якими характеристиками в сучасних умовах повинен володіти висококваліфікований учитель.

Компетентнісний підхід запропонований новим професійним стандартом, на нашу думку, цілком задовольняє таким потребам, адже акцентує увагу на тому, що «процес навчання, виховання та розвитку учнів є наскрізним, їх цілісність забезпечується наявністю у вчителя загальних і професійних компетентностей, необхідних для виконання всіх трудових функцій» [7, 1]. Тут можна виділити декілька аспектів.

По-перше, зміни торкаються процесів, безпосередньо пов'язаних зі створенням освітньо-професійних програм спеціальності «середня освіта». Той перелік загальних і професійних компетентностей, які пропонуються стандартом для реалізації фаху вчителя, дозволяє закладу вищої освіти бути більш вільним у виборі власної траєкторії, реально залучати до процесу всі сторони, зокрема враховувати результати анкетування студентів, яке наразі стає постійним, принаймні в питаннях обов'язкових компонентів освітньої програми. Усвідомлення студентами своєї ролі у формуванні власної траєкторії в опануванні фаху дозволить зробити вибір на користь професії більшої частини випускників спеціальності «середня освіта». Валідність підготовки вчителів закладу середньої освіти буде безпосередньо залежати від того, наскільки швидко і якісно освітні програми поміняють фокус у світлі впровадження нового професійного стандарту.

В якості прикладу можемо навести такий аспект як впровадження академічної доброчесності в усі ланки освітнього процесу підготовки вчителя. «Здатність діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина, реалізувати свої права і обов'язки, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку» [7, 6], як перша загальна компетентність професійного стандарту наштовхує відразу на питання академічної доброчесності як життєво необхідної навички для фаху вчителя. Одночасно трудова функція А Навчання учнів предметів (інтегрованих курсів) передбачає інформативно-цифрову компетентність, зокрема «орієнтацію в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності» [7, 7]. Реалізація цієї компетентності через впровадження академічної доброчесності в усі сфери освітнього процесу підготовки вчителя передбачає, перш за все її відображення в освітній програмі. При цьому слід зважати на складність формування академічної доброчесності суто декларативними адміністративними методами, потрібно враховувати «систему мотиваційних факторів, що безпосередньо або опосередковано будуть розвивати культуру доброчесності майбутніх учителів» [6]. У цьому ракурсі автономність закладів вищої освіти дозволяє гнучкість і креативність при створенні освітніх програм.

По-друге, компетентнісний підхід при визначенні критеріїв фаху вчителя робить останній більш адаптованим до ринку праці. Це дозволяє максимально залучити роботодавців до процесу формування самих освітніх програм, враховуючи регіональні освітні та економічні потреби. Так, на вимогу директорів шкіл фокус освітньої програми може бути зорієнтований на компетентність педагогічного партнерства (нпр., здатність залучати батьків до освітнього процесу на засадах партнерства) [7, 18] як одну з базових з огляду на наявність у громадах великих груп національних меншин, що впливає на специфіку освітнього процесу конкретної громади. На робочих зустрічах деякі представники шкіл можуть звернути увагу на інклюзивну компетентність як таку, що її реалізація суттєво підвищить рейтинг випускників такої освітньої програми на ринку праці. Здатність створювати умови і здатність до педагогічної підтримки осіб з особливими потребами може бути відображена в освітній програмі не на загальному рівні, а з урахуванням специфіки предметної спеціальності, спрямована на вміння використовувати інструменти забезпечення інклюзивного навчання безпосередньо за фахом (нпр., на уроках історії, української мови та літератури, географії).

По-третє, для майбутнього вчителя багато компетентностей професійного стандарту носять інтегративний характер, тому опановуючи освітню програму, фокус якої спрямований на детальну реалізацію трудових функцій, випускник отримує ті навички, які будуть котуватись на ринку праці в майбутньому і можуть користуватися попитом не лише у ракурсі професії вчителя. Як приклад можна навести реалізацію інформативно-цифрової, здоров'язбережувальної, інклюзивної компетентностей в конкретних освітніх програмах.

Висновки. Побудова професійного стандарту вчителя на основі компетентнісного підходу надає велику свободу для розвитку варіативності в межах освітніх програм. При відході від структурування змісту на основі предметного принципу фокус освітніх програм переключачється на учасників освітнього процесу і результати, які потребує та чи інша громада в середині свого освітнього процесу, враховуючи вимоги регіонального ринку праці. Такі вимоги до закладів вищої освіти, що навчають спеціальності «середня освіта» викладено й в Концепції розвитку педагогічної освіти, затвердженій у 2018 році [5]. Виділяючи три основні етапи навчання педагогічного працівника впродовж життя, як-от: відправну формальну освіту, початок професійної діяльності та безперервний професійних розвиток, підтверджується необхідність зміни фокусу освітніх програм спеціальності «середня освіта» в контексті компетентнісного підходу нового професійного стандарту, що наблизить нас до бажаної мети підвищення статусу професії вчителя в суспільстві, а отже до побудови справжнього громадянського суспільства.

References

1. Вікторенко І., Горобець Л. Нові професійні ролі та функції сучасного вчителя в контексті концепції нової української школи. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Слов'янськ, 2019. Вип. 11. С. 99–106.

- Viktorenko, I., Horobets, L. (2019). Novi profesiini roli ta funktsii suchasnoho vchytelia v konteksti kontseptsii novoi ukrainskoi shkoly [New professional roles and functions of a modern teacher in the context of the new ukrainian school concept]. *Profesionalizm pedahoha: teoretychni y metodychni aspekty – Professionalism of the Teacher: Theoretical and Methodological Aspects*, Issue 11, 99–106.
2. Жарова О. В. До питання формування професійних стандартів та освітніх програм в умовах модернізації освіти. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, психологія*. 2016. № 8. С. 223–226.
Zharova, O. (2016). Do pytannia formuvannia profesiinykh standartiv ta osvitnikh proqram v umovakh modernizatsii osvity [The question of formation and professional standards Educational programmes under modernization of education]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Pedagogika, psykholohiia – Proceedings of the National Aviation University. Series: Pedagogy, Psychology*, Issue 8, 223–226.
3. Закон України Про освіту. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 14.02.2021)
Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine on Education]. Retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL : <http://ru.osvita.ua/legislation/law/2232/> (дата звернення: 14.02.2021)
Zakon Ukrainy pro povnu zahalnu seredniu osvitu [The Law on Complete Secondary Education]. Retrieved from : <http://ru.osvita.ua/legislation/law/2232/>.
5. Концепція розвитку педагогічної освіти. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення 14.02.2021).
Kontseptsiia rozvytku pedahohichnoi osvity [Concept of pedagogical education development]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>.
6. Ольховик М. В., Городнича Л. В. Формування академічної доброчесності у магістрантів спеціальності Середня освіта (Українська мова і література) засобами онлайн-інструментів. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Чернігів, 2020. № 9 (165). С. 93–98.
Olkhovik, M., Gorodnycha, L. (2020). Formuvannia akademichnoi dobrochesnosti u mahistrantiv spetsialnosti «Serednia osvita (Ukrainska mova i literatura)» zasobamy onlain-instrumentiv [Formation of academic integrity of master's degree students in specialty «Secondary Education (Ukrainian language and literature)» by means of online tools]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T. H. Shevchenka – Bulletin of the Taras Shevchenko National University «Chernihiv Collegium»*, Issue № 9 (165), 93–98.
7. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasiv-vchitelya-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i-vchitelya-z-pochatkovoyi-osviti> (дата звернення: 14.02.2021).
Profesiiniy standart za profesiiamy «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel z pochatkovoї osvity (z dypломom molodshogo spetsialista)» [Professional standard «Primary school teacher of a secondary education institution», «Teacher of secondary school», «Primary school teacher (Associate degree)»] Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasiv-vchitelya-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i-vchitelya-z-pochatkovoyi-osviti>.
8. Професійні стандарти: теорія і практика розроблення / авт. кол. Л. І. Короткова, Л. Б. Лук'янова, Г. І. Лук'яненко та ін. Київ : Педагогічна думка. 2011. 220 с.
Korotkova, L., Lukianova, L., Lukianenko, H. (2011). Profesiini standarty: teoriia i praktyka rozroblennia [Professional standards: theory and practice of development]. Kyiv, Ukraine.
9. Пуховська Л. П. Стандарти педагогічної освіти: наукова дискусія західних учених. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 4(44). 10–18.
Pukhovska, L. P. (2013). Standarty pedahohichnoi osvity: naukova dyskusiia zakhidnykh uchenykh [Standards of pedagogical education: scientific discussion of Western scholars]. *Tavriiskyi visnyk osvity – Taurian Bulletin of Education*, 4 (44), 10–18.
10. Смагін І. І. Проблеми гармонізації професійних вимог у стандартах педагогічної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2019. Випуск 2 (45). С. 164–168.
Smagin, I. (2019). Problemy harmonizatsii profesiinykh vymoh u standartakh pedahohichnoi diialnosti [Problems of harmonisation of professional requirements in the standards of pedagogical activity]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii : «Pedagogika. Sotsialna robota» – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: «Pedagogy. Social Work»*. Vol. 2, 45, 164–168.

Panchenko V.

ORCID 0000-0002-6384-4556

PhD in Historical sciences, associate professor
 Vice-rector for scientific, pedagogical and academic work
 T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
 (Chernihiv, Ukraine) E-mail: val_panchenko@ukr.net

Olkhovyk M.

ORCID 0000-0003-2789-9194

PhD in Phylosophical Sciences, associate professor,
 associate professor of Philosophy and Culturology Department,
 T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
 (Chernihiv, Ukraine) E-mail: m.v._olkhovik@ukr.net

Gorodnycha L.

ORCID 0000-0002-6795-5958

PhD in Pedagogical Sciences, associate professor,
 Head of Foreign Languages Department,
 T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
 (Chernihiv, Ukraine) E-mail: larysa_gorodnycha@ukr.net

FOCUS ON EDUCATIONAL PROGRAMMES UNDER CONDITIONS OF PROFESSIONAL STANDARD FOR SECONDARY SCHOOL TEACHERS

Under conditions of rapid social, economic and cultural needs of modern society the main difficulty falls on the educational sphere since it is the only important social component that allows flexibility and speed of social reactions. Qualitative teacher's training, therefore, appears as a strategic task of every country that wants to see its citizens actively involved in important global processes.

The purpose of the study is to highlight the process of transformation of educational programmes in secondary education in the context of new professional standard, which makes significant adjustments not only to the professional orientation of the teacher, but also to the overall focus on competitiveness and popularity of this profession.

The methodology of the study includes substantial study of a new professional standard in the context of modern students' training of specialty «Secondary education», using general scientific principles of research, in particular, terminological, functional, cognitive and modeling. The work reveals the main regulations of the professional standard in their practical implementation in higher education system.

The scientific novelty of the work is to find out the features of the transformation of higher education programmes regarding their effectiveness in modern secondary school teacher's training, the role of a new professional standard in these changes, which outlines new prospects for the role of teachers in modern social processes.

Conclusions. The implementation of professional standard for secondary school teacher reveals new opportunities not only for changing focus on educational teacher's training programmes, but, first of all, it indicates important professional accents. This in turn allows higher education institution prepare qualified teachers who constantly improve their skills, orient in job market requirements, adapt to suggested conditions (such as online learning) and become role models.

Keywords: professional standard, secondary education, higher education, secondary school.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2021

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент Т. Л. Гавриленко